

SPORA KATILIMDA TOPLUMSAL FAYDA: KAZAKİSTAN AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÖRNEĞİ

Nefise BULGU

Özet: Çalışmada, spora aktif katılımla kazanılan davranışlar, toplumsal fayda çerçevesinde ele alınmıştır. Spor bireye, topluma uyumu öğreten toplumsal kurumlardan biridir. Bu işlevi onun toplumsal fayda beklenen bir kurum olduğuna işaret etmektedir. Çalışma, Kazakistan'da Ahmet Yesevi Üniversitesi öğrencilerine anket formu uygulanarak yapılmıştır. Araştırma grubu, amaçlı örneklem çerçevesinde Spor ve Sanat Fakültesinin Spor Fakültesi ile diğer fakülte öğrencilerinden, spora sürekli ve aktif katılanlar arasından oluşturulmuştur. Çalışmada, öğrencilerin spora aktif katılımı ile toplumsal fayda sağlama arasındaki ilişkinin düzeyi sorgulanmıştır. Uygulanan anket sonucu elde edilen verilerden, sporun kişiye toplumsal ve bireysel davranışlar kazandırdığı ve şiddeti kontrol etmeyi öğrettiği görülmüştür. Kazakistan'da Ahmet Yesevi Üniversitesi öğrencileri ile yapılan bu çalışmada, spora erken yaşta aile üyeleri ve okul yöneticilerinin teşviki ile başlanmasının toplumda bir değer oluşturduğu ve buradan hareketle de sporun, toplumsal fayda sağlamaya yönelik işlevi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Spor, sosyalizasyon, toplumsal fayda, spor kültürü, spora katılım.

Social Benefits from Sport Participation: The Case of Students of Kazakhstan Ahmet Yesevi University

Abstract: This study deals with the behavior acquired through active participation to sport within the framework of social benefit. Sport is one of the institutions teaching individuals how to adapt themselves to society. This function implies that sport is an institution expected to generate social benefit. A survey was conducted in the study to the students of Ahmet Yesevi University of Kazakhstan. Within the framework of purposeful sampling, the research group was constructed from the students of the Sports Department and other departments who continuously and actively participate to sport. It was investigated the level of relationship between the active participation to sports and gaining social benefits. The results of the survey conducted suggest that sport make individuals gain social and personal behaviors and teaches to control violence. The paper concludes that beginning sports at early ages by the encouragement of the family members and school managers creates a value in societies, and thus, sports has a function to provide social benefits.

Key words: Sport, socialization, social benefit, sport culture, sport participation.

Giriş

Mükemmel değerleri, standartları ve görevleri tanımlayan spor, bireyden öte toplumsal önemi ağır basan etkinliktir. Sporun toplumla bağı ilk insan topluluklarına uzanır. Doğaya, canlılara ve insanlara karşı verilen mücadelede, hayatta kalma adına bir araç olarak kullanılan bedensel etkinlikler, toplumların gelişmesi doğrultusunda, örgütlü sporlara dönüşmüştür. Örgütlü sporun kaynağının ilk toplumlara uzanması, onun toplumla kurduğu ilişkinin köklerinin derinliğine ve önemine işaret etmektedir. İlk insanlardan, antik çağa ve modern dünyamıza uzanan tarihsel süreçte spora yüklenen işlevler, onun bir kültürel pratik olarak toplumsal faydadaki önemini göstermektedir. Antik Yunan'da oğlanların *palestra*, gençlerin *cimnazyumda* bedenlerinin ve ruhlarının bütünlük içinde eğitilmesinin (Mechikoff ve Estes, 2002, ss. 50-53) amacı, nasıl toplumun düzeni ve refahı için iyi vatandaş yetiştirmekse; günümüzde de aynı amaçla, sporun topluma uyumlu bireyler kazandırma işlevi sürmektedir. Spor, görüldüğü gibi, eğitimin bir parçası olarak geçmişten günümüze toplumsal fayda açısından önemini koruyarak gelmiştir.

Spor, görünürde, fiziksel yeteneklerin sergilendiği bedeni öne çıkaran etkinlikler (Coackley, 2007, s. 5; McPherson, Curtis ve Loy, 1989, s. 15; Seippel, 2006, s. 58; Loy, McPherson ve Kenyon, 1978, s. 15; Horne, Tomlinson ve Whannel, 1999, s. 170) olmakla birlikte; aynı zamanda bireye davranışları taklit yoluyla öğreterek kimlik edindiren ve onu kolektif yaşama katılmaya hazırlayan örgütlü temel toplumsal kurumlarından biridir (Kirk ve MacPhail, 2003, ss. 57-58). Spor, bu özellikleriyle toplumsal ve kültürel bir öze sahiptir. Spora yüklenen işlevler, toplumsal faydayı gözetmenin yanı sıra onun fizyolojik, biyolojik ve diğer bireysel faydalarını da içerir (Seippel, 2006, s. 52). Bu çalışmada, Kazakistan'da Ahmet Yesevi Üniversitesi öğrencilerinin spora aktif katılımı kazanılan davranışları, toplumsal fayda çerçevesinde ele alınmıştır.

Araştırmanın yapıldığı Kazakistan, yüz ölçümü bakımından dünyanın dokuzuncu geniş ülkesi olup sahip olduğu zengin doğal kaynakları sayesinde ekonomisi hızla gelişen, Kazak ve Rus dilinin kullanıldığı, nüfusunda Müslüman ve Hristiyanların bulunduğu Türk kökenli devletlerden biridir. Kazakistan nüfusunun yarıdan fazlası Kazak, diğerleri Rus, Alman, Özbek, Tatar, Uygur, Ukraynalı gibi etnik gruplardır (Wikipedia, 2012) ve ülkenin bu farklı etnik yapısı, kültürel zenginliğinin kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Kazakistan, spor alanında da ekonomik gelişmesine paralel bir yükselişe geçmiştir. 2004 Yaz Olimpiyatlarında boksta kazandığı 5 madalya ile başlayan bu süreç, noktayı Londra 2012 Olimpiyatlarında koymuştur. Ardından, Vancouver (2010) Kış Olimpiyatlarına 8 alanda 39 sporcu ile katılmış ve 2 gümüş madalya (kadınlar, biatlon) kazanmıştır. Kazakistan'ın asıl yükselişini,

Astana’da yapılan 7. Asya Kış Oyunlarında görmekteyiz. Oyunlarda, 32’si altın, 21’i gümüş ve 17’si bronz toplam 70 madalya kazanan Kazakistan; 24 ülkenin katıldığı bu oyunlarda birinci gelerek (Wikipedia, 2012), 2012 Londra Olimpiyatlarındaki başarısının işaretlerini vermiştir.

Kazakistan, 2012 Londra Olimpiyatlarına 16 spor dalında, 115 sporcu ile katılmış ve aldığı madalyalar ve kırdığı rekorlar sonucunda olimpiyatlarda 12. sırada yer alma başarısını göstermiştir. Kazakistan, 16 spor dalı ile olimpiyatlara katılmasına rağmen, özellikle boks ile halterde ve kadınlarda da birkaç spor dalındaki başarılarıyla olimpiyatlarda dikkat çeken ülkelerden biri olmuştur. Boksta hem erkek hem de kadınlarda kazandığı madalyalarıyla bu spor dalında iddialı olduğunu gösteren Kazakistan, halterde de hem erkek hem kadınlarda dünya ve olimpiyat rekorlarına imza atmıştır. Erkeklerde, 94 kiloda İlya İlin’in kopartma ve silkmeye (toplam 418 kilo) iki dünya rekoru ve kadınlarda da 63 kiloda Maiya Maneza’nın toplam 245 kilo ile kırdığı olimpiyat rekoru, bu spor dalının ve olimpiyatların unutulmazları arasında yerlerini almalarını sağlamıştır. Bu spor dalları dışında, kadınlarda judo, atletizm (1 altın), güreş (2 bronz) dallarındaki madalyalar da ülke adına dikkate değer diğer başarılarıdır. Ayrıca yeni gelişmekte olan bisiklet sporunda, İtalya (2008), İspanya ve Fransa turlarında (2009, 2010) arka arkaya alınan birinciliklerin ardından, Londra’da kazanılan 1 altın madalya, bu ülkenin uluslararası yarışmalarda farklı spor dallarında da adını gittikçe duyurmaya başladığını göstermektedir. Kazakistan’ın 2012 Londra Olimpiyatları dışında, son üç olimpiyatta özellikle boks sporunda, uluslararası diğer yarışmalarda, farklı spor dallarında şampiyonluk grafiğindeki bu sürekli yükselişi, (Wikipedia, 2012) ülkede spora katılımın desteklendiğine işaret etmektedir. Bir toplumda spora katılımın yaygınlaştırılmasının en önemli nedeni, daha önce de belirtildiği gibi, hem bireysel hem de toplum adına bir fayda beklenmesidir. Bu beklentinin temelinde, sporun toplum kültürünü öğreten ve kazandığı başarılar ile toplumsal morali yükseltmesi istenen bir kurum olması yatmaktadır (Seippel, 2006, s. 52; Kirk ve MacPhail, 2003, s. 38). Sporun ruh ve beden sağlığını koruması ve geliştirmesi, toplum kültürünü öğretmesi, toplum beklentisi doğrultusunda davranışlar edindirmesi ve başarıları ile toplumsal morali yükseltmesi, ondan beklenen toplumsal faydalar/görevler içindedir. Bir ülkede spordan beklenen bu toplumsal görevler, onun toplumsal bir kurum olması ile açıklanır (Coakley, 2007, s. 24; Seippel, 2006, s. 52; Kirk ve MacPhail, 2003, s. 58; McPherson ve diğerleri, 1989, s. 18; Loy ve diğerleri, 1978, s. 15). Bu çalışmada, Kazakistan’da spora katılan gençlere, sporun hangi davranışları edindirecek toplumsal bir fayda sağladığının araştırılması amaçlanmıştır.

1. Spora Katılımda Toplumsal Fayda

Sporun bir toplumda katılım biçimini Loy (1969, s. 56), iki temel kategoriye ayırır: Tüketenler (izleyici, okuyucu, taraftar) ve üretenler (aktif katılımcılar). Üreten konumundaki aktif katılımcılara belli deneyimler edindiren sporun toplumsal fayda işlevini yerine getirebilmesi; bireyler tarafından katılma biçimlerine, onların nasıl deneyim edindiklerine ve katıldıkları spor türüne bağlıdır (Breuer, Hallmann ve Wicker, 2011, s. 273; Seippel, 2006, s. 54). Rekreatif spor etkinliklerinin süreklilik göstermesi ve gündelik bir alışkanlık hâline gelebilmesinde yaş, cinsiyet, ırk, etnisite ve sınıf farkı gözetmeksizin, farklı gruplara spora katılımı fırsat eşitliğinin sağlanması (Horne ve diğerleri, 1999, ss. 171-176), gelişmiş bir toplum portresi çizerken, toplumun aynı zamanda bu katılımı kendisinden hizmet beklediğini de ifade etmektedir. Her bir yapının toplumun genel çıkarları ile uzlaşım sağlaması istenirken (Bottomore ve Nispet, 1990, ss. 580-610), spordan da norm ve kalıplarıyla, toplumsal çıkar eğiliminde davranışlar inşa etmesi beklenmektedir. Sosyoloji kuramlarından işlevselci yaklaşım, sporun toplumsal hizmet işlevi üzerinde durmuş ve bireyin toplumsal ve kişisel gelişmesini, toplumla bütünleşmesini, iş ya da okul başarılarının artışı, sağlığının korunmasını ve güçlenmesini etkileyerek toplumsal faydadaki önemine dikkat çekmiştir. İşlevselci yaklaşıma göre toplumsal uyum, kendini ifade aracı ya da bireyin gereksinimlerini tatmin eden etkinlikler olarak spor (Coakley, 2007, s. 33); toplumda kabul gören ideal değerleri, standartları, yararları, görevleri de toplum üyelerine (Wheeler, 2011, s. 239) öğreten bir kurumdur. Toplumsal sistemin parçaları arasındaki ilişkiye, toplumun belli yasalarla kontrol edilebildiğine, toplumsal denge ve uyumun aile, eğitim, medya, spor gibi kurumlarla sağlandığına dikkat çeken işlevselci yaklaşım; yaş, cinsiyet, ırk, azınlık, sınıf farkı açısından spora katılımı göz ardı ettiği ve toplumda rekreasyon, kitle sporu gibi gelişmelere açıklama getirmediği için eleştirilmektedir (Coackley, 2007, ss. 36-37). Yapılan araştırmalarda, toplumdaki ırk ve cinsiyet ayrımının, katılımındaki farklılıkların ve eşitsizliklerin spora yansdığına ortaya çıkması (Breuer ve diğerleri, 2011, s. 273; Vermeulen ve Verweel, 2009, s. 1208; Smith ve Hattery, 2006; ss. 10-11; Kay, 2006, ss. 95-96; Carrington ve McDonald, 2006, ss. 126-128; Horne ve diğerleri, 1999, ss. 171-176; Hargreaves, 1994, ss. 237, 255; McPherson ve diğerleri, 1989, ss. 206-211; Loy ve diğerleri, 1978, ss. 352-357), bu eleştirileri doğrular nitelikteyse de, spora katılımı ve bu katılımı kazanılması beklenen davranışlarla, sporun toplumun diğer kurumlarıyla eşgüdüm içinde uyumlu bir kurum olduğu, bu çalışmanın ön kabulüdür.

2. Spora Katılım ve Toplumsallaşma

Toplumsallaşma sürecinde, Bulgu ve Akcan (2003)'ın çalışmalarında da görüldüğü gibi sporun, gençlere yaşamlarını kontrol etmeyi öğretmesi ve olumlu davranışlar edindirmesi onun faydacı gerçekliğidir. Spora katılım ile beklenen faydanın sağlanma sürecini ifade eden toplumsallaşmayı anlamada iki farklı yaklaşımın kavramları öne çıkar: İçselleştirme (işlevselci yaklaşım) ve karşılıklı etkileşim (etkileşimci, kültürel çalışmalar yaklaşımı). İçselleştirme, işlevselci modelin toplumsallaşma sürecinde bireyin toplumsal rolleri öğrenip içselleştirmesi ve toplumsal birey olmaya geçişi anlatan, toplum merkezli ve bireyin pasif konumda bulunduğu bir yaklaşımı ifade eder. Karşılıklı etkileşim kavramı ise kendine güvenen, bağımsız, yaratıcı ve rolleri belirleyici, aktif konumda, birey merkezli bir modeli içerir. Bu yaklaşım, içselleştirme modelinin tersine, toplumsallaşmanın tek yönlüden öte, iki yönlü etkileşime yatkın, dolayısıyla değişimi vurgulayan bir süreç olduğunu benimser (Horne ve diğerleri, 1999, s. 138).

İşlevselciler, planlı, emir komuta zinciri yöntemi ile öğrenmeyi tanımlayarak toplumsallaşmayı neden-sonuç ilişkisine indirgeyen gerekirciliği benimsemişler ve davranışların farklı olabileceğini ihmal etmişlerdir (Horne ve diğerleri, 1999, s. 138). Çatışmacılar, kişilik ve yaşanan çevre özelliklerinin spora katılımı ve spor deneyimini etkilediğini öne sürerek, işlevselcilerin sporun tek tip genel bir karakter inşa edici özelliği olduğu görüşüne karşı çıkarlar. Onlar, aktif spor yaşantısı süresince yeni deneyimler edinilebileceğine ve davranışların bu etkenler dikkate alınarak farklılaşabileceğine dikkat çekmişlerdir (Coackley, 2007, ss. 38-39). Özellikle spora katılımda, bireyin kültürel çevresi içindeki sosyal etkileşimi (Horne ve diğerleri, 1999, ss. 145-146; McPherson ve diğerleri, 1989, ss. 39-50), örneğin; ilk toplumsallaşma sürecinde, aile ve çevresel etmenlerin spora katılımdaki farklı uygulamaları, sporda davranış inşalarının farklılaşmasına neden olmaktadır (Wheeler, 2011, ss. 240-242). Dolayısıyla işlevselcilerin öne sürdüğü gibi, spor ortamındaki etkileşim ile olumlu davranışlar kazanıldığı kabul edilse de aile, eğitim, arkadaş grupları ve diğer çevre etkenlerinin spor deneyimini etkilediği dikkate alınmaktadır (Horne ve diğerleri, 1999, ss. 145-146; Coackley, 2007, s. 92). Bunun bir diğer ifade biçimi, sporcunun sosyal çevresinden edindiği habitusun, spor ortamına yansıtılmış olduğudur. İçinde yaşadığı toplumda bireye rehberlik eden toplumsal değerler, toplumsal dünyayla etkileşimi sağlarken, normlar da kültürel değerleri somutlaştırarak ya da yansıtarak davranış kurallarını oluşturmaktadır. Giddens; değerler ve normların, bireylerin çevrelerinde nasıl davranacağına biçim vererek onların farklılaşmasına neden olduğunu söylemektedir (Giddens, 2005, ss. 22-23). Beyzolda berabere kalmayı sporda bir değer olarak içselleştirmiş bir yerli topluluğunda başarılı bir sporcunun, kazanma hedefli Amerikan profesyonel beyzbol takımına transferinde, takıma

uyum sağlayamayıp başarısız olması, yaşanan toplumsal çevrenin değerlerinin sporda yön verici önemine bir örnektir (McPherson ve diğerleri, 1989, s. 41).

Bu örnekten, bireyin davranışlarının, yaşadığı toplumun kodlarını referans alan pratikler dizisi olduğu anlaşılmaktadır. Bourdieu (2002); bu pratikleri habitus olarak tanımlamaktadır. Bireyin hem geçmişini hem geleceğini ifade eden habitusun toplumsallaşma sürecinde biçimlenmesinde, yaşanan çevre belirleyicidir (Bourdieu, 2002, ss. 170-171). Bireyin spor dışında çevreden kazandığı davranışların (Horne ve diğerleri, 1999, ss. 138-140), sporda farklı kimlik ve davranışlar edindirmesi, dikkati doğrudan toplumsal çevre üzerine çekmektedir (Coackley, 2007, s. 92). Aile, çocuğun birincil çevresi olup arkadaş grupları, okul, medya ve diğer kurumlar, toplumsallaşma sürecinde belirleyici ikincil çevredir. Her iki toplumsallaşma ajanının da toplumsal statü ve bu statünün izleyeceği görevleri öğretmesi (Giddens, 2005, ss. 26-28), bireyin, toplumda bir grup üyesi olduğunu ifade eder. Giddens'in aile ile birlikte medya, okul, siyaset kurumlarının toplumsallaşmadaki önemine dikkat çekmesi ve aile yapılarının bu süreçte farklılık yaratabileceğini öne sürmesi (Giddens, 2005, s. 175), bireyin spor dışındaki öğrenme ve etkileşimlerinin spor davranışını etkilemedeki önemine dayanak teşkil etmektedir.

3. Yöntem

Bu çalışmada; veri toplama araçlarından biri olan anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anket sorularının hazırlanma aşamasında ve uygulama sürecinde ise nitel araştırma tekniklerine başvurulmuştur. Çalışmada, kısa sürede geniş bir kesimden çok fazla bilgi alma ihtiyacı nedeniyle veriler, anket aracılığıyla toplanmıştır (McNeill ve Chapman, 2005, s. 26). Anket, yüz yüze görüşmeler yoluyla bireylere soru-cevap biçiminde uygulanmıştır.

Örneklem grubu ve anket sorularının hazırlanması: Araştırma, Kazakistan'ın Ahmet Yesevi Üniversitesinde, amaçlı örneklem yoluyla Spor ve Sanat Fakültesinin Spor Fakültesinden 89 ve diğer fakültelerde spor öz geçmişine sahip 99 öğrenci olmak üzere toplam 188 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırma, sporun toplumsal faydasını tespit etmek amacıyla yapıldığı için diğer fakültelerden, ön görüşme ile spor geçmişi olup üniversitede sürekli spor yapmayı sürdüren öğrencilerden seçilmiştir. Spor Fakültesi öğrencileri, sporcu öz geçmişine sahip olduklarından böyle bir ön görüşme yapma gereği duyulmamıştır. Kazakistan'ı temsil etmesi düşünülen bu çalışmada, örneklem ağırlıklı olarak Kazak öğrencilerden oluşmakla birlikte, çok düşük oranda Özbek ve Tatar öğrenciler de grupta yer almıştır.

Spor Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü ile Askerî Hazırlık ve Beden Eğitimi Bölümlerinden oluşmaktadır. Beden Eğitimi Bölümü, antrenör ve beden eğitimi öğretmeni; Askerî Hazırlık ve Beden Eğitimi Bölümü ise askerî hazırlık öğretmeni yetiştirmektedir (<http://www.yesevi.edu.tr>). Bu fakülte

öğrencilerinden oluşturulan grupta, spor yaşantılarını örgütlü spor takımlarında sürdüren elit sporcu öğrenciler bulunurken örnekleme, spora sadece rekreatif amaçlı katılımcıların da dâhil edilmesinin nedeni, spora katılımın her türünde, spordan toplumun beklentisi doğrultusunda kazanımlar edinildiğinin düşünülmesidir. Araştırma grubunun bulguları ayrı verilmekle birlikte, çalışmada karşılaştırma yapma amacı güdülmemiştir. Çalışma için önemli olan, spora düzenli katılanların spor aracılığıyla edindikleri kazanımları tespit etmektir.

Araştırma verilerini toplamak amacıyla, açık uçlu ve çoktan seçmeli 35 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Anket hazırlama sürecinde, öğrencilerle yapılan informel bireysel görüşmeler ve gözlemler yoluyla edinilen bilgilerden yararlanarak anket soruları oluşturulmuştur. Anket sorularının anlaşılabilirliğini test etmek üzere (McNeill ve Chapman, 2005, s. 45), alana çıkmadan önce, altı erkek, dokuz kız, toplam on beş öğrenci ile bir pilot çalışma yapılmış ve buna göre anket üzerinde son düzenlemelerin ardından anket uygulamasına geçilmiştir.

Araştırma grubunun Türkiye Türkçesini kullanmada zorlandıkları bilindiği için anket formu, Ahmet Yesevi Üniversitesindeki çevirmenlerin yardımı ile Kazak Türkçesine aktarılmıştır.

Soru kategorileri: Hazırlanan anket formu sosyokültürel özellik, spor yaşantısı ve spordan kazanımlar alt başlıklarından oluşturulmuştur. Sosyokültürel özellik, ailenin gelir ve eğitimi anlamayı, sporla ilişkisini öğrenmeyi hedeflemiştir. Spora katılım, öğrencinin spora nasıl başladığını belirlemeye yönelik sorulardan oluşmuştur. Spordan kazanımlar kategorisi ise spora katılımı ile edinilen davranışları tespiti yöneliktir. Bu kategoriyle katılımcıların spordan toplumun onayladığı davranışları kazanıp kazanmadığı tespit edilerek, sporun toplumsal yararının hangi düzeyde olduğu görülmek istenmiştir.

Araştırmada, spora aktif katılımın katılımcılara spor kültürünü oluşturmada etken olduğu görüşünün kabulünden hareketle, “öğrencilerin spordan beklenen yararlı davranışları ne düzeyde edindikleri” sorusuna cevap aranmıştır.

4. Bulgular

4.1. Araştırma Örnekleminin Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırma grubunun cinsiyeti, yaşı, ailelerinin ekonomik ve eğitim durumu, spor dalı ve spora başlama yaşı, Tablo 1’de verilmiştir. Bu bulgular, araştırmaya katılanların profili ile ilgili genel bir fikir vermektedir. Çalışmada metin içinde kısaltmalar Spor Fakültesi öğrencileri için “SFÖ”, diğer fakülte öğrencileri için “DFÖ” olarak belirlenmiş ve metin içinde bu kısaltmalar kullanılmıştır.

Cinsiyet: Araştırma gruplarından SFÖ’de kadınlar sadece %11,2 oranında temsil edilirken, DFÖ’nün %74,7’si kadındır (Tablo 1). SFÖ grubu ağırlıklı olarak erkeklerden, DFÖ grubu ise ağırlıklı olarak kadınlardan oluşmaktadır. Bu oranlar, kadınların genelde spora rekreatif amaçlı katılmalarına onay verilirken, spor mesleğinin kadınlara uygun bulunmadığı biçiminde anlaşılmıştır. Spor alanında kadınların mesleki anlamda yok sayılmak istenmesine bağlanabilen bu bulgular, Kazakistan’da Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesinde sporun erkek alanı olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Kadınlar toplumda yeni rol modelleri ile gittikçe güçlenmelerine rağmen hâlâ kadın ve kız çocukların, erkeklerle eşit koşullarda spora dahi katılımlarından söz edilememektedir (Hargreaves, 1994, ss. 237-255). Türkiye’de yapılan çalışmalarda da spora katılımında, özellikle kadınların, toplumda kadına yönelik geleneksel anlayış ve onların sınıfsal konumlarına bağlı engeller ile karşılaştıkları, özellikle de alt sınıftan kadınların spora katılımlarında birçok güçlüğü maruz kaldıkları belirlenmiştir (Koca, Henderson, Aşçı ve Bulgu, 2009, ss. 242-247; Bulgu, Koca ve Aşçı, 2007, ss. 172-176). Buna karşın, aynı sınıfsal konumdan erkeklerin, kadınlara oranla spora katılımından çok daha az etkilenmesi (Breuer ve diğerleri, 2011, s. 273), sporun toplumda erkeklere öncelik/üstünlük tanıyan bir alan olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları bize, Spor Fakültesinde kadınların çok az temsil edilmesinden, Kazakistan’da, sporda mesleki ayrıcalığın erkeklere verilme eğiliminde olduğu izlenimini edindirmiştir.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Genel Profilinin Dağılımı

Araştırma Grubu	Spor Fakültesi Öğrencileri		Diğer Fakülte Öğrencileri	
	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	89	100,0	99	100,0
Cinsiyet				
Kadın	10	11,2	74	74,7
Erkek	79	88,8	25	25,3
Yaş				
20'den küçük	23	25,8	26	26,3
20-24	45	50,6	65	65,7
25+	21	23,6	8	8,1
Ailenin ekonomik durumu				
Çok düşük	-	-	2	2,0
Düşük	-	-	1	1,0
Orta	78	87,6	82	82,8
Yüksek	11	12,4	14	14,1
Baba eğitim düzeyi				
Çok düşük	-	-	1	1,0
Düşük	-	-	2	2,0
Orta	43	48,3	43	43,4
Yüksek	46	51,7	53	53,5
Anne eğitim düzeyi				
Çok düşük	-	-	81	81,8
Düşük	-	-	18	18,2
Orta	51	57,3	-	-
Yüksek	38	42,7	-	-
Spor dalı				
Voleybol	25	28,1	37	37,4
Basketbol	16	18,0	22	22,2
Masa tenisi	14	15,7	5	5,1
Boks	11	12,4	6	6,1
Tekvando	7	7,9	2	2,0
Jimnastik	7	7,9	3	3,0
Halter	4	4,5	-	-
Güreş	3	3,4	3	3,0
Futbol	-	-	9	9,1
Judo	-	-	5	5,1
Yüzme	-	-	3	3,0
Diğer	2	2,2	4	4,0
İlk spora başlama yaşı				
7'den küçük	13	14,4	17	17,2
7-14	59	65,6	48	48,5
15+	18	20,0	34	34,3

Yaş: Araştırma grubunun çoğunluğu, 20-24 yaş arasında olup, 20 yaş altı %25 civarındadır (Tablo 1). Nüfusun bu dağılımı, genel üniversite öğrenci yaş profiline uygundur. Sadece, amatör ve profesyonel sporcuların bulunduğu SFÖ grubunda 25 yaş (%23,6) üzerinde sporcu oranının yüksek olması, spor yaşantılarının bu grubun, eğitimlerinin gecikmesine neden olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri: Araştırma bulguları, grubun ailelerinin, ekonomik ve eğitim düzeyleri ile orta ekonomik ve sosyo-kültürel kesimden geldiğini göstermiştir (Tablo 1). Alt ve üst gelir kesiminden ailelerin çok düşük oranlarda bulunduğu grup, genelde orta ekonomik kesimi temsil etmektedir.

Grubun baba ve anne eğitimleri incelendiğinde; babaların her iki grupta da yüksek eğitilmiş oldukları, annelerin eğitim düzeyleri arasında ise büyük bir fark olduğu belirlenmiştir. SFÖ'nün anneleri %57,3 orta ve %42,7 oranında yüksek eğitimliken, DFÖ grubunun annelerinin eğitimleri oldukça düşüktür. Bu grubun anneleri içinde, orta ve yüksek eğitimli hiç bulunmamaktadır.

Kazakistan'da eğitim 7-17 yaşları arasında zorunlu ve parasızdır. Araştırma grubunun eğitim düzeylerinin yüksek olmasının olası nedeni bu eğitim politikası ile ilişkilidir denebilir. DFÖ grubunda kadınlar çok düşük eğitimli olmakla birlikte, ekonomik durumlarının orta ve üst konumda olması, kadının eğitim düzeyinin düşük ve yoksullukla ilişkili olmadığını göstermektedir. Bu durum, kadının toplumsal cinsiyet ilişkilerinde, eğitiminin ikinci derece önemli olduğu bir sosyal çevrede yaşamış olmasına bağlanabilir.

Bu bulgular, araştırma grubunun ailelerinin orta kesim aileleri temsil ettiğini ortaya koymakla birlikte SFÖ grubunda annelerin dikkat çekici oranda yüksek eğitimli olması, Kazakistan'da özellikle amatör spora katılımı ve başarıda anne ve baba eğitiminin önemini ortaya koymaktadır.

Spor dalı: Kazakistan, uluslararası yarışmalarda, boks, güreş ve halter ile öne çıkmasına, rağmen, boks sporu (SFÖ'de %12,4, DFÖ'de %6,1) SFÖ'de masa tenisinin (%15,7), DFÖ'de futbolun (%9,1) çok gerisinden gelmektedir (Tablo 1). Diğer başarılı olan dal olan halterde ise SFÖ'de %4,1 gibi çok düşük oranda katılım gözlenirken, DFÖ'de katılımın hiç olmadığı görülmüştür.

Bu çalışmada voleybol ve basketbol, araştırma grubunun en çok katıldığı spor dalları olarak tespit edilmiştir. DFÖ grubunda voleybol ve basketbolda yığılma olmakla birlikte, halter dışında bütün spor dallarına düşük oranda da olsa katılım vardır. Buna karşılık, SFÖ grubunda da yüzme, futbol ve judoya hiç katılım olmadığı görülmüştür. Bulgulardan, araştırma grubunun genelde bireysel sporlardan öte takım sporlarını tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Hem elit düzeyde hem de rekreatif etkinlik olarak ülkenin uluslararası alanda başarılı

olduğu sporlardan farklı spor dallarına katılımın görülmesi, aslında, bu ülkede spora katılımda salt başarı amaçlı yönlendirilmenin değil, toplumsal fayda beklentisinin de bulunduğuna işaret etmektedir.

Spora başlama yaşı: Çalışmada araştırma grubunun genel olarak spora 7-14 yaşları arasında başladığı belirlenmiştir. Bulgular, Kazakistan'da her yaş grubunda sporun teşvik edildiğine işaret etmektedir. Sporla bağlantıyı küçük yaşlardan kuran grubun üyelerinin, sporda süreklilik gösterdiğini, dolayısıyla uzun spor yaşantısı olduğunu söyleyebiliriz.

Toplumsal fayda çalışmalarında, spora ne zaman başlandığı ve sürekli katılım değişkenleri dikkate alındığı görülmektedir. Spora katılımın başlangıcı üzerinde araştırmacıların farklı görüşleri bulunmaktadır. Bir görüş, spora katılımı, son 4 hafta süresince fiziksel aktivite olma diye tanımlarken bir diğeri, sporda son iki hafta spor deneyimine sahip olunmayı spora katılım olarak kabul etmektedir (Breuer ve diğerleri, 2011, s. 271). Çalışmaların amacı ve kapsamı dikkate alınarak belirlenen spora katılımın tanımı çerçevesinde, bu çalışmada, etkinliğin spora katılım olarak nitelendirilmesinde en az üç yıl spora aktif katılım ve etkinliklere katılımda süreklilik aranmıştır.

Spor Fakültesi öğrencilerinin sporcu geçmişleri, onların sporu meslek edinmeyi hedeflemiş öğrencilerden oluşması nedeniyle, spor yaşantıları ayrıca Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Spor Fakültesi Öğrencilerinin Spor Yaşantısının Dağılımı

Araştırma grubu	Sayı	%
Toplam	89	100
Spordan para kazanma		
Spordan para kazandı.	25	28,4
Spordan para kazanmadı.	63	71,6
Spordan ödül kazanma		
Spordan ödül kazandı.	60	67,4
Spordan ödül kazanmadı.	29	32,6
Spora katılma biçimi		
Amatör sporcuymdu.	30	34,1
Profesyonel sporcuymdu.	8	8,0
Düzenli spora katıldı.	36	40,9
Düzensiz spora katıldı.	15	17,0
Sporcu olarak ilk müsabakaya çıktığı yıl		
1 -2 yıllık sporcuymdu.	47	52,6
3-5 yıllık sporcuymdu.	24	27,4
6 ve üstü yıllık sporcuymdu.	18	20,0
Sporcu olarak ilk müsabakaya çıktığı yaş		
7-9 yaşındaydı.	5	6,2
10-14 yaşındaydı.	55	61,7
15 ve üstü yaşındaydı.	29	32,1

SFÖ grubu amatör, (%34,1), profesyonel (%8,0) ve okuldan itibaren sporu hiç bırakmadan düzenli sürdürenlerden (%40,9) oluşmaktadır. Grupta spor geçmişi olan spor yaşantısını arada bırakıp başlayanlar ise %17,0 oranında oldukça azınlıktadır. Sporcu grubunun çoğunluğu, ilk müsabakalarına 10-14 yaşlarında (%61,7), spor yaşantılarının başlarında, daha 1-2 yıllık sporcuyken (%52,6) çıkmışlardır (Tablo 3). Bu bulgular; grubun genelde spora erken yaşlarda başladıklarına ve yarışmacı olarak spor müsabakalarına katıldıklarına, dolayısıyla uzun bir spor yaşantısına işaret etmektedir. SFÖ'nün %67,4 gibi büyük bir bölümü, ödül kazanmış sporcular olmasına karşı, içlerinden spordan para kazananlar sadece %28,4 gibi düşük orandadır. Bu oranlar, Kazakistan'da başarılı sporcuların çoğunun spordan gelir edinmediklerini göstermektedir.

Araştırma grubunun büyük çoğunluğu, Kazakistan'da profesyonel sporcuların da gelir düzeyleriyle orta ekonomik konumda olduklarını belirtmişlerdir. Spor gelirleriyle çok iyi bir yaşam sürüldüğünü söyleyen %33,2 oranı, profesyonel sporcular arasında, üst ekonomik kesimde bulunanların hiç de azımsanmayacağını işaret etmektedir (Tablo 3). Buna karşılık, amatör sporcuların geçimlerini ek iş yaparak sürdürmelerinden (%75,3), Kazakistan'da spordan para kazanılmadığı, dolayısıyla spora çok farklı alanlardan katılım nedeni ile toplumda sporun yaygın olduğu sonucuna varılmıştır. Bu oranlar, ülkede bir kısım sporcunun, normal ve üst düzeyde yaşam koşulları edinmekle birlikte, daha çok spora rekreatif amaçlı katılım olduğunu ima etmektedir. Kazakistan'da spora yaygın katılıma işaret eden araştırma grubunun bu görüşleri, aynı zamanda, spor kültürünün varlığının ve spordan faydanın spor kültürüyle gerçekleştiğinin de bir göstergesidir.

Tablo 3. Kazakistan'da Sporcuların Ekonomik Durumlarının Dağılımı

Araştırma grubu	Sayı	%
Toplam	89	100
Profesyonel sporcuların yaşam koşulları		
Çok iyi	30	33,2
Normal	57	64,5
Kötü	2	2,3
Amatör sporcuların geçimlerini sağlaması		
Ek iş yapmadan geçinirler.	22	24,7
Ek iş yaparak geçinir.	67	75,3

4.2. Spora Katılım ve Spor Yaşantısı

Araştırma grubunun spora katılımını belirleyen etkenler, Tablo 4'te verilmiştir. Grubun spora başlama yaşı, spora nerede başladığı ve kimin yönlendirdiği, ailede kimlerin spor yaptığı ile ilgili bilgiler, spora katılımı yönlendiren etkenler olmakla birlikte, aynı zamanda onların spor yaşantısı/deneyiminde de belirleyici önemdedir.

Tablo 4. Araştırma Grubunun Spora Katılımını Teşvik Eden Etkenlerin Dağılımı

Araştırma grubu	Spor fakültesi öğrencileri		Diğer fakülte öğrencileri	
	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	89	100,0	99	100,0
Spora ilk teşvik eden				
Aile	29	32,5	9	9,1
Arkadaş	24	27,0	29	29,3
Öğretmen	36	37,4	61	61,6
Spora ilk başlanan kurum				
Okul	57	64,1	87	87,9
Spor tesisi (devlet)	7	7,9	1	1,0
Spor tesisi (özel)	12	13,5	6	6,1
Spor kulübü	13	14,6	5	5,1
Ailede spora katılım				
Anne	2	2,3	1	1,0
Baba	18	20,5	5	5,1
Ağabey	24	27,3	27	29,3
Abla	15	17,0	27	27,2
Kardeş	25	28,4	35	34,5
Diğer	4	4,5	4	4,0

Spora teşvik eden: Araştırma grubunda, sporcuları SFÖ’de aile %32,5 ve öğretmen %37,4 oranlarında teşvik ederken, arkadaş da %27,0 ile katılımı yine oldukça etkili olmuştur. DFÖ’de öğretmenin (%61,6), arkadaşın (%29,3) oldukça etkin olmasına karşı, ailenin spora katılımı teşviki çok düşüktür (%9,1). Ailenin birincil önemi yanında, MacPhail ve Kirk (2006)’ün, spora katılımı okul, antrenör, arkadaş ve spor kulüplerinin rolüne önemle dikkat çekmeleri, bu çalışmanın bulgularıyla doğrulanmıştır. Giddens (2005)’a göre güçlü ikincil toplumsallaşma ajanları arkadaş, spor kulüpleri, medya ve okul, çocuğun toplumsal yaşama uyumuna yardımcıdır. Özellikle bu süreçte, spora katılım ile bir grup üyesi olmayı öğrenme, çocuğun karakter inşasına destek vermektedir. Sporda toplumsallaşma interaktif bir süreçtir ve yaşanan kültürel ve sosyal ortamın koşullarına bağlı gelişen bu süreçte spora katılım, ailenin, çevrenin, arkadaşın teşvikinden onay alma ile kişisel hedefe ulaşma arasında bir bağ olduğunu göstermektedir (Coackley, 2007, s. 92). Ailenin özellikle yüksek oranda kendi aktiviteleriyle çocukları kendilerine bağladıkları bu sürece birincil toplumsallaşma denilmektedir (Giddens, 2005, ss. 26-28) ve bu, spora katılımı ailenin bir kez daha etkisine işaret etmektedir. SFÖ grubunda amatör ve elit sporcuların bulunması yukarıda da belirtildiği gibi yüksek ve orta düzeyde

eğitilmiş ailenin, teşvikinin yüksek oranlarda olması ile açıklanabilir. Bilindiği gibi, SFÖ grubunun %67,4'ü ödül almış başarılı sporculardan oluşmaktadır ve bu durum onların üniversitede sporu meslek olarak seçmelerinde önemli bir etkidir, diyebiliriz.

Spora ilk başlanan kurum: Araştırma grubu genelde spora ilkökulda başlamıştır. SFÖ grubunda özel spor tesisleri (%13,5) ve spor kulüplerinde (%14,6) spora başlama DFÖ'ye göre çok yüksek olsa da okulun önemli olduğu fark edilmiştir. Özellikle, rekreatif amaçlı spora katılan DFÖ grubunda, spor kulüpleri (%5,1) ve özel spor tesislerinde (%6,1) spora başlamanın çok düşük olduğu dikkate alındığında, okulun spora başlamada çok teşvik edici olduğu görülmüştür. Bunda, yukarıda da belirtildiği gibi, eğitimin 7-17 yaşları arasında zorunlu ve parasız olmasının önemli payı bulunmaktadır. Spora ilk yönlendirmede öğretmenin etki oranlarının her iki grupta yüksek olması, Kazakistan'da, okulda spora katılımın planlı ve programlı olarak yönlendirildiğini ifade etmektedir.

Ailede spor yapanlar: Annelerin ve DFÖ grubundan da babaların çok düşük oranlarda (%5,1) spora katıldıkları belirlenmiş olmakla birlikte, grubun ailelerinde, kardeşlerin, ablaların, ağabeylerin spor yaptıkları belirlenmiştir. Özellikle abla, ağabey ve kardeşlerin spor yapmaları, anne-babanın çocukları spora teşvik ettikleri şeklinde yorumlanmıştır. Wheleer (2011, s. 244), toplumsal dinamikler olarak toplumsal cinsiyetin, sosyal sınıfın, etnisitenin, spora katılımı etkileyen boyutlar olmakla birlikte; bunların spora katılımı doğrudan bağlayıcı etki yaratmadığını söylemiştir. Spora katılımı aileyi temel önemde gören Wheleer, spora katılım alışkanlığının aileden çocuğa geçtiğini, ailenin çocuğun spora katılımını teşvik ederek spor alışkanlığı edindirdiğini belirtmiştir. Aile çevresi ve sosyal sermayesi ile çocuğun sporla ilişki kurmasını ve davranış edinmesini teşvik ederken, geniş sosyal rollerin verdiği güç ile çocuğun, ailesinin beklentisi doğrultusunda sporda sonuçlar yarattığını düşünmektedir. Ona göre, çocuğun ailesinin diğer ailelerle kurduğu sıkı sosyal ilişkiler, çocuğun spora katılım davranışını edinmesinde dikkat çekici öneme sahiptir (Wheleer, 2011, s. 246).

MacPhail ve Kirk (2006, ss. 67-68), ailenin spora katılımındaki önemini, sosyal ilişkiler ağı içinde üretilen kültürü, yeniden ve yeniden üreten bir temel kurum olmasına bağlarlar. Bilindiği gibi, çocuk birincil toplumsallaşma sürecine ailede başlar ve bu süreçte kişilik kazanarak ilk uyması gereken kuralları, normları ailede öğrenir. Bu nedenle spordaki farklı karakter inşalarının ardında, her çocuğun kendi yetiştiği toplumsal çevresinden edindiği davranışlar ve etkileşimlerle biçimlenmiş bir habitus ile spora katılması yatmaktadır. Bu da sporda tek ve benzer kişilik inşalarının olamayacağını belirtir. İnteraktif etkileşimin sporda kazanımlarda da farklılıklar yaratacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda aile ve çevresinin önemine dikkat çekilerek onların spor yaşantısındaki belirleyiciliği üzerinde durulmuştur. Gençlerin spora katılımında

ailelerin farklı davranışlar sergilediğini belirten Kay ve Spaaij (2011, s. 78), ailelerin gençlerin spora katılımında kimi zaman engelleyici, kimi zaman koruyucu, kimi zaman da destekleyici davranmalarından, onların sporda gençleri yönlendirici bir etkiye sahip oldukları sonucuna varmışlardır. Spor davranışı edinirken aileyi, kültürün yapılanıp aktarıldığı bir sosyal kurum olarak gören yazarlar, toplumsal pratiklerin deneyimlenmesi ve toplumsal değerlerin de aktarılması sürecinde ailenin anahtar kurum konumunda olmasının, onun spordaki önemini ve etkisini arttırdığını belirtirler (Kay ve Spaaij, 2011, s. 78). Ailenin bu etkisi spora katılım alışkanlığının yetişkinlikte sürdürülmesini de etkiler. Birchwood ve arkadaşları (2008, s. 283), ileri yaşlarda spora katılım üzerine yaptıkları bir araştırmada, spora katılım davranışının aileden edinildiğini ortaya koyarlar. Araştırma grubu da ağabey, abla ve kardeşlerin spor yaptığı bir aile ortamında spor yaşantılarına başlamış ve kimisi amatör kimisi rekreatif anlamda spor yaşantılarını sürdürmüşlerdir. Spora katılımda bu bulgular, ailenin spor ortamındaki önemini bir kez daha göstermektedir.

4.3. Spordan Kazanımlar

Toplumsal sürekliliği ve toplumsal uyumu tanımlaması, sporu doğrudan öğrenme ajanı konumuna getirmiştir. Spordan kazanılan toplumsal ve bireysel davranışlar, spora yüklenen biyolojik ve bireysel faydalar yanında, toplumsal fayda yönünde davranışlar edinildiğinin de altını çizmektedir (Seippel, 2006, s. 54). Spora aktif katılımı kazanılan bu davranışlar, toplumun fayda çerçevesinde beklentisini ifade etmektedir.

Sporun bu araştırma açısından önemi, sosyalizasyon sürecinde onun toplumun beklentisi doğrultusunda çocuğa kazanımlar edindirme aracı olarak kabul edilmesindedir. Araştırma grubunun spora katılımı edindiği kazanımlar, çalışmada, toplumsal ve bireysel davranışlar diye ayrılmasına rağmen, bireysel kazanımlar ve şiddet davranışını kontrol etmeyi öğrenme başlıkları da doğrudan toplumu ilgilendiren davranışlardır ve toplumsal faydayı içermektedir.

Tablo 5. Spordan Kazanılan Davranışların Dağılımı

Araştırma grubu	Spor fakültesi öğrencileri		Diğer fakülte öğrencileri	
	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	89	100,0	99	100,0
Kazanılan toplumsal davranışlar				
Arkadaş edinme	88	98,9	87	87,8
Saygınlık kazanma	87	97,8	67	67,8
Grup üyeliğini ve dayanışmayı öğrenme	87	97,8	82	82,8
Kurallara saygılı olmayı öğrenme	85	95,5	83	83,8
Kazanılan bireysel davranışlar				
Kendine güven kazanma	89	100,0	93	93,9
Mücadele etmeyi öğrenme	88	98,9	78	78,8
Düzen, disiplin edinme	88	98,9	85	85,9
Sağlıklı bedene sahip olma	89	100,0	89	89,9
Bedenini tanıma	88	98,9	72	72,8
Kazanılan şiddet kontrolü davranışı				
Saldırganlık duygusunda azalma	76	84,9	60	60,6
Rakibe saygılı olmayı öğrenme	80	89,8	69	69,7

Daha önce de belirtildiği gibi, bu çalışmanın amacı iki grubun karşılaştırmasını yapmak değildir. Çünkü araştırma grubu, her ne şekilde olursa olsun aktif ve düzenli spora katılanlardan oluşturulmuştur. Araştırma grubunun benzerliğine rağmen, spordan kazanımların oranları arasındaki farklar, SFÖ grubunun örgütlü spora grup üyesi olarak katılmalarıyla açıklanabilir. Ayrıca ailelerin SFÖ grubunda, DFÖ grubuna kıyasla spora teşviklerinin daha yüksek oranda olması da spordan kazanımları etkileyen faktörlerden biri olarak değerlendirilebilir. Aile yukarıda da belirtildiği gibi, spora katılım alışkanlığının edinilip yetişkinlikte sürdürülmesini yönlendirebilmektedir (Birchwood ve diğerleri, 2008, s. 283). Bununla birlikte, iki grubun şiddeti kontrolü öğrenme davranışı dışında, aralarında önemli farkın bulunmamasını (ortalama %11-13 civarında bir fark), ailede bütün kardeşlerin spor yapmalarına ve ilkokulda spora başlamalarına bağlayabiliriz. Bu da Kazakistan'da sporun eğitim ve aile aracılığıyla desteklendiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, iki toplumsal kurum, spora katılımı yaygınlaştırarak spor kültürünü güçlendirmede temel önemde görülmüştür. Spora katılımın yaygınlaşması, Kazakistan'da toplumsal faydayı besleyen davranışları edindirirken, spor kültürünün güçlenip sürdürülmesinde de işlevsel olmaktadır.

Toplumsal kazanımlar: Araştırma grubunun toplumsal kazanımları incelendiğinde; arkadaş edinme (SFÖ %98,9, DFÖ %87,8), saygınlık kazanma (SFÖ %97,8, DFÖ %67,8) grup üyeliğini ve dayanışmayı öğrenme (SFÖ %97,8, DFÖ %82,8), kurallara saygılı olmayı öğrenme (SFÖ %95,5, DFÖ %83,8) davranışlarının spor aracılığıyla edinildiği ortaya çıkmıştır. DFÖ'nün saygınlık kazanmasının SFÖ grubuna oranla düşük olması, SFÖ grubunda ödül almış sporcuların, çevrede saygı görmüş olmalarından kaynaklanabilir. Bunun dışında, bulgular, Kazakistan toplumunda spora katılımdan beklenen faydanın edinildiğine işaret etmektedir. Özellikle kurallara saygılı olma ve grup dayanışmasını öğrenme, toplumsallaşma sürecinde, yeni aktörlerin toplumda istenen davranışlarla donanımlı olarak topluma katıldığını ima eder gibidir. Çünkü spor, özünde bir oyundur. Oyun ise bireyin özgürce katıldığı, kurallara uygun olarak belirli zaman ve mekânda bir amaç için gerçekleştirilen, gerilim ve sevinç duygusunu birlikte barındıran, gündelik yaşamdan farklı etkinlikler olarak (Huizinga, 1995, s. 15) topluma uyumu öğreten (Arslan ve Bulgu, 2010, ss. 17-18) bir toplumsal fayda aracıdır. Sporun, toplumsallaşma sürecinde, kültürel değerleri ve normları edindiren araçlardan biri olduğunu araştırma sonuçları da göstermiştir.

Bireysel kazanımlar: Spordan kazanılan bireysel davranışlarda yine SFÖ'nün DFÖ'ye göre beklenen bireysel davranışları kazanma oranlarının çok daha yüksek olduğu fark edilmiştir. Bununla birlikte, DFÖ grubunun da oranlarının oldukça yüksek olduğunu söyleyebiliriz. SFÖ grubu, spora katılımın %100 oranında kendilerine güven ve sağlıklı bir beden kazandırdığına inanmaktadır. Sporun işlevselci kuram açısından, güven ve sağlık kazandırmadaki işlevi, bu çalışma bulgularıyla desteklenmiştir. Spora yaygın katılımı bireylere edindirilen bu davranışlar, Kazakistan'da spor kültürünün gelişmişliğini ima eder gibidir.

Mücadele etmeyi öğrenme, düzenli ve disiplinli olma, bedenini tanıma konusunda, spor, SFÖ grubunda %98,9 gibi oldukça yüksek bir oranla, istenen davranışları kazandırmıştır. DFÖ'de, spora katılımı, %93,9 oranında kendine güven davranışı edinmişlerdir. Sağlıklı bedene sahip olma ve düzen disiplin edinmede %80'ler gibi yüksek oranda davranışlar edinen DFÖ, mücadele etmeyi öğrenme (%78,8) ve bedeni tanıma (%72,8) davranışlarında diğer davranışlarına göre daha geridedirler. Rekreatif amaçlı spora katılan DFÖ grubunun oranları, SFÖ'ye göre geride kalmış olsa da kazanımlardan, spora katılımın önemsenmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Şiddeti kontrol davranışını kazanma: Şiddeti kontrol edebilmeyi öğrenme, her iki grupta da diğer davranışlara göre düşük oranlardadır. Toplumsal fayda dikkate alındığında, şiddet davranışını kontrol edebilme, toplumda kurallara uyma ve düzeni sağlama açısından edinilmesi beklenen davranıştır. Şiddetin bireysel ve toplumsal çok çeşitli nedenlerden kaynaklanması bize, şiddeti

kontrol etmeyi öğretmenin, sadece spor ortamında kazandırılacak bir davranış olmadığına işaret etmektedir. Farklı habituslara sahip bireylerin şiddete yaklaşımları, yaşamlarında şiddetin yeri, sporda istenen şiddet davranışının edinilmesinin önündeki engellerdendir. Bununla birlikte yarışmacı sporcuların bulunduğu SFÖ grubunun saldırganlık duygularında azalmasını (%84,9) ve rakibine saygılı olmayı öğrenmesini (%89,8) göz önüne alarak örgütlü sporla edinilen kurallara uyma ve disiplinli olma davranışlarıyla birlikte, spor ortamının, grubun şiddeti kontrol etmeyi öğrenmesinde etken olmuştur diyebiliriz. Ayrıca DFÖ grubu, şiddet davranışını kontrol etmede çok başarılı olmasa da (saldırganlık duygusunda azalma %60,6; rakibe saygılı olmayı öğrenme %69,7) diğer edinilen davranışlarla bir bütün olarak ele alındığında, spor, toplumsal faydada etkili bir araçtır görüşü gerçekliğini korumaktadır.

Sonuç

İşlevselci yaklaşımın spora, bireyin toplumsal ve kişisel gelişmesi, toplumsal bütünleşme, iş ya da okul başarılarını artırma, sağlığın korunması ve güçlenmesi hizmetlerini yüklemesi; sporun toplumsal fayda açısından önemli bir toplumsal kurum olduğuna dikkat çekmektedir. Sporun toplumda onaylanmış değerleri, standartları, yararları, görevleri toplum üyelerine öğretme işlevi (Wheeler, 2011, ss. 240, 247), spora katılımdan toplumsal bir faydanın beklendiğini ve spor kurumunun, toplumsallaşma araçlarından biri olduğunu göstermektedir. Kazakistan'ın, Ahmet Yesevi Üniversitesinde Kazak öğrencilerle yapılan bu çalışmada da spora katılımdan toplumsal fayda adına olumlu davranışlar edinildiği ortaya çıkmıştır.

Spor Fakültesi öğrencileri ile diğer fakültelerden öğrencilerin oluşturduğu araştırma grubu iki farklı grup görünümünde olmakla birlikte, ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik yapıları, spora başlama yaşları, spora yönlendirilmeleri, spora başladıkları yer itibarıyla benzerdir. Kazakistan'da çocukların ilkökula başlarken spor eğitimine yönlendirilmeleri, grubun ilk spora başladığı yer olarak erken yaşlarda spora katılımı teşvik etmiş ve spora katılma alışkanlığını aile bireyleri ile birlikte edindirmiştir. Bu ülkede 7-17 yaş arası zorunlu tutulan ve parasız olan uzun eğitim süreci, spora katılım davranışını kazandırarak sporun yaygınlaşmasına, dolayısıyla da spordan fayda edinilmesine hizmet etmekte en önemli etkidir diyebiliriz. Kazakistan'da spora çocuk ve gençlerin yaygın katılımından dolayı bu çalışmada, spor aracılığıyla, toplumsal fayda adına belli davranışların öğrenilebildiği görülmüştür. Spora öğretmenin teşvikiyle ilkökulda başlanmasının, spora katılımda fırsat eşitliği yarattığı düşünülen çalışmada; okulun bu işleviyle, bir anlamda spor kültürünü de beslediği, grubun yüksek oranlarda edindiği kazanımlardan çıkarılmıştır. Spor kültürü, bireyin katıldığı sporun kurallarını öğrenip uygulamasıdır ve bu sporda toplumsallaşma sürecindeki öğrenmenin de bir parçasıdır. Bu nedenle, spor kültürü ile toplumsal fayda arasında doğrudan bir ilişki vardır. Toplumsallaşmanın önemli araçları

olan aile ve okulun, ilk toplumsallaşma sürecinde bireye kazandırdıkları, kalıcılığını korumakta ve bireyler ileriki yaşlarında bu kazanımları alışkanlıklar şeklinde sürdürmektedirler. Böylece aile ve çevresel etmenlerin spora katılımdaki önemi, sporda davranış inşalarını ve habitusun oluşumunu sağlamaktadır. Dolayısıyla, işlevselcilerin öne sürdüğü gibi, spor ortamındaki etkileşim ile olumlu davranışlar kazanıldığı kabul edilse de aile, eğitim, arkadaş grupları ve diğer çevresel etkenlerin, spor deneyimini etkilediği de bir gerçektir. Araştırma bulgularına göre sporun toplumsal kural ve davranışları öğreten bir kurum olmasına dayanarak, spora katılımı edinilen davranışların, Kazakistan'da spor kültürünün gelişimine hizmet ettiğini öne sürülebiliriz.

Günümüzde sporun gösteri ve eğlenceyle, artan yarışma, rekorlar ve risklerle tüketimi beslemesi, spor üzerine farklı tartışmaları da gündeme taşımaktadır. Özellikle, bu gelişmeler çerçevesinde spora katılımda, elit sporcu çocuk haklarının ihlali (Weber, 2009, ss. 60-66; Grenfel ve Rinehard, 2003, ss. 80-81), sporun iş hâline, çocuk sporcuların da ağır işçi konumuna dönüştüğünü gösterirken; çatışmacı kuramın, spora katılımın kimlere ve hangi amaca hizmet ettiği sorusunu da tartışmaya açmıştır. Sonuçta, spora yöneltilen bu eleştirilere ve bu eleştirilerin gerçekliğine rağmen, toplumun beklentisi doğrultusunda kazandırdığı davranışlar dikkate alınarak sporun, topluma hizmet eden kurumlardan biri olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Arslan, Y. ve Bulgu, N. (2010). Oyunla Toplumsallaşma. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 1(1), 8-22.
- Birchwood, D., Roberts, K. and Pollock, G. (2008). Explaining Differences in Sport Participation Rates Among Young Adults: Evidence from the South Caucasus. *European Physical Education Review*, 14, 283.
- Bottomore, T. ve Nispet, R. (1990). Yapısalcılık (B. Toprak, Çev.). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* içinde (ss. 572-613), T. Bottomore, R. Nispet (Der.). Ankara: Verso Yayıncılık,
- Bourdieu, P. (2002). *Distinction – A Social Critique of Judgement of Taste* (R. Nice, Trans.). Eleventh printing, London:Routledge.
- Breuer, C., Hallmann, K. and Wicker, P. (2011). Determinants of Sport Participation in Different Sports. *Managing Leisure*, 16, 269–286.
- Bulgu, N. ve Akcan, F. (2003). Spor ve Toplumsallaşma. *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Sempozyumu*, 10-11 Ekim, 2003, Ankara.
- Bulgu, N., Koca, A. C. ve Aşçı, F.H. (2007). Gündelik Yaşam, Kadın ve Fiziksel Aktivite. *Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 167-181.
- Carrington, B. and McDonald, I. (2006). The Politics of 'Race' and Sport Policy, Sport and Society. *A Student Introduction* (B. Houlihan, Ed.) içinde (ss. 125-142). London: Sage Publications.
- Coackley, J. (2007). *Sport and Society, Issues and Controversies*. USA: McGraw Hill.
- Giddens, A. (2005). *Sociology* (4th ed.). UK: Polity Pres.
- Grenfell, C. C. and Rinehart, R. E. (2003). Skating on the Thin Ice, Human Rights in Youth Figure Skating. *International Review for the Sociology of Sport*, 38 (1), 79-97
- Hargreaves, J. (1994). *Sporting Females: Critiquel Issues in the History and Sociology of Women's Sport*. London, Routledge.
- Horne, J., Tomlinson, A. and Whannel, G. (1999). *Understanding Sport, An Introduction to the Sociological and Cultural Analysis of Sport*. London: Spon Pres.
- Huizinga, J. (1995). *Homo Ludens. Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kay, T. (2006). Sport and Gender, Sport and Society. *A Student Introduction* (B. Houlihan, Ed.) içinde (ss. 89-104), London: Sage Publications.
- Kay, T. and Spaaij, R. (2011). The Mediating Effects of Family on Sport in International Development Contexts. *International Review for the Sociology of Sport*, 47 (1), 77–94.
- Kirk, D. and MacPhail, A. (2003). Social Positioning and the Construction of a Youth Sports Club. *International Review for the Sociology of Sport*, 38(1), 23–44.
- Koca, C., Henderson, K. A., Aşçı, F.H., and Bulgu, N. (2009). Constraints to Leisure-Time Physical Activity and Negotiation Strategies in Turkish Women. *Journal of Leisure Research*, 41 (2), 225-251.

- Loy, J.W. JR. (1969). The Nature of Sport, Sport Culture and Society. *A Reader on the Sociology of Sport* (J.W.Loy and G.S. Kenyon, Ed.) içinde (ss. 56-70), USA: The Macmillan, Company.
- Loy, J.W. JR., McPherson, B. D. and Kenyon, G. (1978). *Sport and Social Systems, A Guide to the Analysis, Problems, and Literature*. California: Addison-Wesley Publishing Company.
- MacPhail, A. and Kirk, D. (2006). Young People's Socialisation into Sport: Experiencing the Specialising Phase. *Leisure Studies*, 25(1), 57–74.
- Mechikoff, R.A. and Estes, S.G. (2002). *A History and Philosophy of Sport and Physical Education, From Ancient Civilizations to Modern World*. (Third Ed), USA: McGrawHill.
- McNeill, P. and Chapmann, S. (2005). *Research Methods*. (Third Ed.), USA, Routledge.
- McPherson, B. D., Curtis, J. E. and Loy, J. W. (1989). *The Social Significance of Sport, an Introduction to the Sociology of Sport*. USA: Human Kinetics Boks.
- Seippel, Ø. (2006). The Meanings of Sport: Fun, Health, Beauty or Community?. *Sport in Society*, 9(1), 51–70.
- Smith, E. and Hattery, A. J. (2006). Hey Stud: Race, Sex, and Sport. *Sexuality & Culture*, 10(2), 3-32.
- Vermeulen, J. and Verweel, P. (2009). Participation in Sport: Bonding and Bridging as Identity Work. *Sport in Society*, 12(9), 1206–1219.
- Weber, R. (2009). Protection of Children in Competitive Sport, Some Critical Questions for London 2012. *International Review for the Sociology of Sport*, 44(1), 55–69.
- Wheeler, S. (2011). The Significance of Family Culture for Sports Participation. *International Review for the Sociology of Sport*, 47(2), 235–252.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:Olimpiyat_Oyunlar%C4%B1%27nda_Kazakistan adresinden 2 Kasım 2012 tarihinde erişildi.
- <http://www.yesevi.edu.tr> adresinden 9 Ağustos 2012 tarihinde erişildi.

